

## Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému Nové členské štáty a všeobecné smernice hospodárskej politiky

(2005/C 234/13)

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 29. januára 2004 na základe článku 29 ods. 2 vnútorného poriadku rozhodol vypracovať nové stanovisko na tému: „Nové členské štáty a všeobecné smernice hospodárskej politiky“

Odborná sekcia pre hospodársku a menovú úniu, hospodársku a sociálnu súdržnosť, ktorá bola zodpovedná za prípravu prác výboru v danej veci, prijala svoje stanovisko 16. februára 2005. Spravodajcom bol **pán Koulumies**.

Európsky hospodársky a sociálny výbor prijal na svojom 415. plenárnom zasadnutí 9. – 10. marca 2005 (schôdza z 10. marca) 170 hlasmi za, 2 hlasmi proti, pričom 5 sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

### ZHRNUTIE

Všeobecné smernice hospodárskej politiky na roky 2003 – 2005 stanovili strednodobú stratégiu hospodárskej politiky EÚ, ktorej tromi kľúčovými prvkami sú: hospodárska politika orientovaná na rast a stabilitu, hospodárske reformy s cieľom zvýšiť rastový potenciál Európy a posilnenie trvalo udržateľnosti. Komisia zároveň zdôraznila rozsah výziev, ktorým čelili nové členské štáty. Pre EÚ ako celok je nutné uviesť, že účinky rozšírenia sú rozdelené nerovnomerne.

Väčšina nových členských štátov by pravdepodobne chcela vstúpiť do eurozóny čo najskôr. Splnenie podmienok pre vstup do eurozóny si vyžiada, aby realizovali disciplinovanú a trvalo udržateľnú hospodársku politiku. Pakt stability sa bude musieť reformovať, ak má dlhodobo efektívne fungovať. Reforma musí byť koncipovaná tak, aby boli dlhodobo zabezpečené podmienky hospodárskeho rastu EÚ a aby sa všetci zainteresovaní viac angažovali za dosiahnutie spoločných cieľov. Požiadavka zlepšovania konkurencieschopnosti sa týka všetkých členských štátov EÚ. Pre nové členské štáty nebude z dlhodobého hľadiska dosiahnutie súčasnej úrovne produktivity v EÚ-15 dostatočné. V rámci celej Únie je potrebné investovať viac ako doposiaľ do informačných a komunikačných technológií (IKT), výskumu a vývoja a do vzdelávania a odbornej prípravy. Okrem trvalej udržateľnosti v hospodárskej a sociálnej oblasti je dôležité zabezpečiť trvalo udržateľný environmentálny rozvoj. Pre nové členské štáty je okrem iného mimoriadne dôležité zlepšenie efektívnosti využívania energie.

Vyrovnanie priepastných rozdielov medzi životnými štandardmi v EÚ-15 a novými členskými štátmi sa nedá dosiahnuť okamžite. Tento proces bude pravdepodobne trvať ešte desaťročia. Demografické trendy sú jednou z hlavných výziev EÚ, a preto je potrebné prijať rôzne opatrenia, ktoré by sa prejavili zvýšením pôrodnosti. Je potrebné bezodkladne mobilizovať všetky

existujúce zdroje pracovnej sily v Únii, predovšetkým umožniť ženám a mládeži ľahšie vstúpiť na trh práce a trvalo sa na ňom udržať. Treba podnecovať starších občanov k tomu, aby zostávali aktívni. Je dôležité dokončiť vnútorný trh a aktívne podporovať dobré hospodárske riadenie.

### 1. Odkazy na nové členské štáty v predchádzajúcich všeobecných smerniciach hospodárskej politiky a stanoviskách

1.1 V stanovisku termín „nové členské štáty“ znamená desať krajín, ktoré vstúpili do Európskej únie 1. mája 2004, konkrétne Cyprus, Česká republika, Estónsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Malta, Poľsko, Slovensko a Slovinsko.

1.2 Ako naznačuje názov, oznámenie Komisie k všeobecným smerniciam hospodárskej politiky (VSHP) vždy obsahuje veľmi široko poňaté stanovenie cieľov a stratégií hospodárskej politiky. Analýza sa pritom viac zameriava na interné fungovanie Únie než na okolitý svet. Hlavné otázky súvisiace s novými členskými štátmi v podstate neboli pred ich vstupom do EÚ riešené.

1.3 Vo svojich stanoviskách k VSHP Európsky hospodársky a sociálny výbor spomenul kandidátske krajiny už v záveroch stanoviska, ktoré prijal v marci 2002. Pri tejto príležitosti výbor uviedol, že „blížiaci sa rozšírenie Spoločenstva [...] tiež vyvoláva urgentnú potrebu prehodnotenia koordinačných procedúr pre hospodársku politiku“.

1.4 Stanovisko výboru prijaté v marci 2003 niekoľkokrát odkazovalo na blížiaci sa rozšírenie. V zhrnutí výbor zdôraznil, že jednou z kľúčových požiadaviek v nadchádzajúcich rokoch bude požiadavka „skutočne efektívnej podpory pre prístupenie nových členských štátov“. Štatistika v prílohe stanoviska vtedy zohľadňovala tak údaje z členských štátov, ako aj z prístupujúcich krajín.

1.5 V stanovisku, ktoré výbor prijal v decembri 2003, uviedol, že „sa zdá byť prekvapujúce, že hoci sa smernice týkajú obdobia troch rokov, len v jednej vete spomína skutočnosť, že v priebehu niekoľkých mesiacov do EÚ vstúpi desať nových členských štátov“. Tieto krajiny boli len vyzvané, aby sa pridžali ustanovení tejto „všeobecnej smernice“. Tento spôsob riešenia sa EHSV javil ako nie veľmi predvídavy.

1.6 To isté stanovisko sa tiež odvolávalo na účinky rozšírenia, a to nasledujúcim spôsobom: „Predovšetkým už teraz nedostatočná koordinácia hospodárskej politiky bude rozšírením podstatne sťažená. V dôsledku rozšírenia bude totiž existovať potreba koordinácie v dvoch oblastiach: po prvé v rámci individuálnych oblastí politiky [...] a po druhé, medzi tromi hlavnými oblasťami makroekonomickej politiky, kde sa v dôsledku rozšírenia zjavne zvýšia rozdiely“.

1.7 Stanovisko tiež varovalo pred možnými dôsledkami, ak „sa nové členské štáty [...] pokúsia splniť kritéria pre vstup do EMÚ čo možno najrýchlejšie, a pritom budú úzko dodržiavať kritériá, ktorými sa riadi pakt stability a rastu [...]“.

1.8 Vo svojom najnovšom (2004) stanovisku k VSHP „Lepšie hospodárske riadenie v EÚ“<sup>(1)</sup> si výbor všimá, že rozšírenie poznačuje začiatok novej fázy pre EÚ. V súlade s názvom sa zameriava na riadenie, ktoré je veľmi dôležité pre dôveryhodnosť a efektívnosť Únie: „Vystáva súrna potreba inštitucionálneho rámca, ktorý by vzbudzoval dôveru“.

1.9 Stanovisko sa tiež odvoláva na hodnotenie Komisie v aktualizácii na rok 2004, že „... Komisia dospela k záveru, že nové členské štáty majú problémy porovnateľné s problémami 15 skorších členských štátov (EÚ-15), pokiaľ ide o rozpočtovú situáciu, dlhové zaťaženie a zamestnanosť“. To však neznamená, že problémy v nových členských štátoch sú tie isté ako v EÚ-15. Okrem toho sú medzi jednotlivými krajinami podstatné rozdiely v mnohých ohľadoch, a preto je použitie takýchto porovnaní čiastočne obmedzené. Prispôbenie právnych predpisov a sociálno-ekonomickej praxe v nových členských štátoch vysoko rozvinutej úrovni v EÚ-15 by mohlo vyvolať šok, uvádza sa ďalej v stanovisku.

1.10 Preto sa EHSV vo svojich predchádzajúcich stanoviskách k všeobecným smerniciam aspoň dotkol základných problémov, ktorým čelia nové členské štáty, hoci im bol venovaný len malý priestor. Skutočnosť, že Komisia vo svojich oznámeniach neanalyzovala ani nepredpovedala dopad rozšírenia samozrejme vplývala aj na obsah stanovísk EHSV.

<sup>(1)</sup> Lepšie hospodárske riadenie v EÚ, stanovisko EHSV, Ú. v. EÚ C 74 z 23.3.2005, prijaté 15. septembra 2004.

## 2. Všeobecné smernice hospodárskej politiky v nových členských štátoch

2.1 VSHP na roky 2003 – 2005 ustanovili kľúčové prvky strednodobej hospodárskej stratégie EÚ, menovite:

- makroekonomickú politiku orientovanú na rast a stabilitu;
- hospodárske reformy na podporu potenciálu hospodárskeho rastu Európy;
- posilňovanie trvalej udržateľnosti.

2.2 Hospodársky rast v EÚ-15 v prvej polovici 2003 v podstate stagnoval. Uskutočnili sa síce úspešné hospodárske reformy, ale nie v rozsahu potrebnom na dosiahnutie lisabonských cieľov. Produktivita práce nerástla dostatočne a implementácia vnútorného trhu postupovala pomaly. V oblasti trvalo udržateľného rozvoja bol síce dosiahnutý určitý pokrok, ale ani tento nebol uspokojivý. Napríklad sa nepodarilo dosiahnuť redukciu emisií skleníkových plynov, a to i napriek pokroku dosiahnutému na konci deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia.

2.3 V apríli 2004 Komisia aktualizovala VSHP a dospela k záveru, že existujúca stratégia je vhodná aj pre štáty, ktoré pristúpia k Únii. Hoci sa výzvy, ktorým čelili nové členské štáty v zásade nelíšia od problémov EÚ-15, tieto výzvy sú vo všeobecnosti omnoho väčšie, ale v niektorých prípadoch aj menšie.

2.4 Existujú veľké rozdiely medzi novými členskými štátmi. Preto Komisia považovala za vhodné vydať špecifické odporúčania pre krajiny, ktoré zohľadňujú rozdiely pozadia a výkonnosti týchto krajín.

2.5 Aktualizácia VSHP sa zameriava na integráciu nových členských štátov do existujúceho koordinačného rámca hospodárskej politiky. Štrukturálne výzvy, ktorým čelili nové členské štáty sú v priemere náročnejšie, pretože:

- nezamestnanosť je takmer dvojnásobná než v EÚ-15;
- všeobecný vládny deficit za roky 2000 – 2004 len o málo prevyšuje 4 % HDP;
- výška príjmov prepočítaná na kúpnu silu je približne na úrovni polovice priemeru EÚ-15;
- niektoré z nových členských štátov majú mimoriadne vysoké percento obyvateľstva zamestnané v sektore poľnohospodárstva;
- mnoho nových členských štátov má veľké deficity bežných účtov.

2.6 Jedným z predpokladov pre úspech makroekonomickej politiky orientovanej na rast a stabilitu je, aby sa nové členské štáty snažili o dosiahnutie stability vo verejných financiách a zredukovanie deficitu bežného účtu, hlavne ak je deficit spôsobený spotrebou a nie investíciami.

2.7 Rastový potenciál musí byť zvýšený prostredníctvom reforiem, na ktorých sa dohodnú sociálni partneri, a ktoré súčasne podporujú existujúcu reštrukturalizáciu trhu práce (napríklad prostredníctvom odbornej prípravy) a zlepšujú produktivitu, napríklad zvýšením konkurencie, dosahujú vyššiu efektívnosť zredukovaním regulácie, a zlepšujú rozvoj kapitálových trhov. Sociálna trvalá udržateľnosť sa dá posilniť a chudoba zredukovať zdôraznením životnej dôležitosti práce. Investície do dopravnej a energetickej infraštruktúry – okrem investícií do priemyslu a poľnohospodárstva – hrajú dôležitú úlohu v zlepšovaní environmentálnej trvalej udržateľnosti.

2.8 Komisia vyzdvihuje dôležitosť výziev, ktorým čelia nové členské štáty a zložitých politických rozhodnutí, ktoré pred nimi ležia. VSHP zohľadňujú mimoriadne okolnosti týchto krajín, napríklad môžu byť v odporúčaníach pre jednotlivé krajiny poskytnuté dlhšie prechodné obdobia než aké sú povolené pre EÚ-15.

### 3. Hospodárska výkonnosť a dopady rozšírenia

#### 3.1 Hospodárska výkonnosť a perspektívy v nových členských štátoch

3.1.1 Rozšírenie má pozitívny dopad na hospodársku výkonnosť krajín EÚ-15. Oživenie hospodárstva v štátoch EÚ-15 sa začalo prejavovať v druhej polovici roka 2003, podporované celkovým rastom svetovej ekonomiky a obnovou dôvery spotrebiteľov. Oživenie spotreby sa čiastočne dá vysvetliť aj historicky nízkou úrovňou úrokových sadzieb. Napriek ekonomickému obratu potrvá istý čas, kým sa pretransformuje na vyššiu mieru zamestnanosti. Neistota spotrebiteľov v otázke príjmu v budúcnosti je naďalej zaťažuje spotrebný trh. Aj riziká súvisiace s medzinárodným vývojom sa zvýšili. Oživenie hospodárskeho rastu v EÚ-15 je rovnako dôležité aj pre nové členské štáty, ktoré vyvážajú väčšinu svojich produktov práve na tieto trhy.

3.1.2 Ekonomika nových členských štátov zaznamenala v roku 2003 nárast v priemere o 3,5 %. Hlavne v pobaltských štátoch, Maďarsku a Českej republike oživil rast najmä súkromní spotrebiteľia. Exporty vzrástli výrazne hlavne na Slovensku a v Poľsku, kde sa zvýšil najmä export tovaru s vysokou mierou spracovania.

3.1.3 Rast investícií bol v niektorých nových členských štátoch mierny. Hoci je to v súlade s medzinárodným vývojom, odráža to však aj spomalenie reformného procesu v týchto krajinách. Prispôsobovanie úrokových sadzieb hornej hranici sadzieb EÚ a potreba zlepšenia infraštruktúry sú faktory, ktoré by mali oživiť rast investícií v budúcnosti. Vo všeobecnosti je v nových členských štátoch úroveň investícií rovnaká ako v EÚ-15. Toto je jeden z faktorov, ktoré majú zabezpečiť hospodársky rast v nových členských štátoch.

3.1.4 V priemere sa v rokoch 2004 a 2005 očakáva hospodársky rast v nových členských štátoch vo výške asi 4 %. Najrýchlejší rast sa pravdepodobne objaví v nových členských štátoch s najnižším HPD na hlavu. Najrýchlejší vývoj sa očakáva v Poľsku, a to v dôsledku jeho fiškálnej politiky orientovanej na rast. Z nových štátov s vysokou úrovňou príjmov zaznamená podľa prognóz hlavne Cyprus relatívne silný hospodársky rast. Vyššie ceny ropy by však mohli v budúcnosti obmedziť rast vo všetkých krajinách EÚ.

3.1.5 S výnimkou Maďarska, Slovenska a Slovinska sa inflácia v nových členských štátoch nedávno pohybovala na úrovni blízkej priemeru eurozóny. Hoci sa v roku 2004 inflácia mierne urýchlila, čiastočne kvôli nárastu cien ropy, očakáva sa, že v roku 2005 sa spomalí na približne 3 %.

3.1.6 V roku 2000 až 2003 mali nové členské štáty priemerný vládny deficit vo výške 4,3 % HDP a predpokladaný deficit za rok 2004 4,9 %. Rozpočtová pozícia sa pohybovala od 1 % prebytku v Estónsku k deficitu vo výške 7 % HDP v Českej republike. Referenčnú hodnotu 3 % prekročilo celkom 6 nových členských krajín z 10, okrem Českej republiky ešte Cyprus, Maďarsko, Malta, Poľsko a Slovensko (pozri štatistickú prílohu). Keď sa urýchlila konsolidácia verejných financií, je možné očakávať zlepšenie situácie vo väčšine nových členských štátov.

3.1.7 Ako EÚ-15, každý z nových členských štátov má svoje vlastné špecifické charakteristiky. Preto zaobchádzanie s novými členskými štátmi ako s jedným celkom je často zavádzajúce. Avšak, zovšeobecnene sa dá povedať, že hospodársky rast v nových členských štátoch bol relatívne dobrý v porovnaní s EÚ-15. Členstvo v EÚ, pomerne silný rast domáceho dopytu a nižšie výrobné náklady v porovnaní s EÚ-15 pomôžu posilniť rast výstupu v týchto krajinách počas ďalších niekoľko rokov, čo bude zároveň vytvárať dopyt po výrobných z EÚ-15 a to vo forme investičných technológií a spotrebného tovaru.

### 3.2 Makroekonomické dopady rozšírenia v EÚ

3.2.1 Dopady rozšírenia sú nerovnomerne distribuované medzi novými členskými štátmi a EÚ-15. Toto je spôsobené hlavne tým, že nové členské štáty sú v oblasti zahraničného obchodu silne viazané na EÚ-15, zatiaľ čo ony samé majú pre EÚ-15 menší význam. Staré členské štáty sa v oblasti obchodných vzťahov tradične orientujú skôr na západné industrializované krajiny, ako napríklad USA.

3.2.2 Proces pristúpenia krajín strednej a východnej Európy k EÚ bol postupným procesom a zahŕňal vybudovanie inštitúcií a zrušenia obchodných bariér s EÚ-15. Najdôležitejšie obmedzenia sa týkali obchodu s potravinami a poľnohospodárskymi výrobkami. Po pristúpení pretrvávajúce obmedzenia pozostávajú hlavne z prechodných pravidiel súvisiacich s pohybom pracovnej sily a ochranou životného prostredia.

3.2.3 Odhaduje sa, že rozšírenie bude mať pozitívny, aj keď len malý, dopad na EÚ-15. Očakáva sa, že prínos pre nové členské štáty budú väčšie. Prínosom bude najmä odstraňovanie obchodných bariér a voľnejší pohyb pracovnej sily a kapitálu.

3.2.4 Je potrebné mať na pamäti, že dopady rozšírenia budú nerovnomerne distribuované, pokiaľ ide o EÚ ako celok. V EÚ-15 bude mať rozšírenie najväčší dopad v regiónoch v Rakúsku, Nemecku a Fínsku, ktoré hraničia s novými členskými štátmi. Vplyv bude taktiež rôzny v rôznych sektoroch.

3.2.5 Dopad rozšírenia bude pravdepodobne najväčší v sektoroch náročných na prácu, ako napríklad poľnohospodárstvo, potravinársky priemysel, stavebníctvo a mnoho odvetví služieb, ktoré nedokážu ťažiť z geografického rozptýlenia aktivít kvôli vzdialenosti a/alebo regulácii. Na druhej strane však existujú aj sektory, kde je jednoduché presunúť výrobu z jednej krajiny do inej.

3.2.6 Nízka úroveň nákladov v nových členských štátoch tiež ponúka celej EÚ príležitosť s ohľadom na čínsky fenomén. Geografická blízkosť krajín s nízkymi nákladmi znamená, že je výhodnejšie vyrábať v Európe a nie na vzdialených miestach. To sa vzťahuje hlavne na prvotné štádiá životného cyklu produktov náročných na výskum a vývoj. Len keď sa podiel výskumu a vývoja na výrobných nákladoch zmenší, výroba sa potom môže presunúť do vzdialenejších krajín s ešte nižšími výrobnými nákladmi. Hoci sú rozdiely vo výrobných nákladoch medzi EÚ-15 a novými členskými štátmi výrazné, časom sa budú postupne znižovať.

### 4. Špecifické otázky

#### 4.1 Vstup do eurozóny

4.1.1 Väčšina obyvateľstva nových členských štátov by si pravdepodobne priała čo najrýchlejší vstup do eurozóny. Splnenie podmienok pre vstup do eurozóny si bude vyžadovať, aby realizovali disciplinovanú a trvalo udržateľnú hospodársku politiku. Hlavne počas prvých niekoľkých rokov je potrebné počítať s mnohými ťažkosťami. Maastrichtské kritériá súvisia s nízkou infláciou a úrokovými sadzbami, rozpočtovým deficitom a vládnyimi pôžičkami, a stabilným výmenným kurzom. Samozrejme sa však tieto podmienky vzťahujú rovnako na všetky krajiny Únie.

4.1.2 Kľúčovou otázkou tu samozrejme je: Aký dopad budú mať snahy o splnenie maastrichtských kritérií na hospodársku výkonnosť nových členských štátov? Ak sa, keď vstúpia do ERM 2, pokúsia o udržanie svojich mien v rámci fluktuálnych rozmedzí, ktoré sú príliš úzke, narazia na nebezpečenstvo, že ich meny budú náchylné na špekulovanie. Zvyšovanie úrokových sadzieb na ochranu stability výmenného kurzu by zase mohlo mať škodlivé následky v hospodárstve, napríklad na zamestnanosť. Estónsko, Litva a Slovinsko boli prvými z nových členských štátov, ktoré vstúpili do ERM 2 a udržiavajú si svoje meny v rámci pomerne širokých rozmedzí, čo im pomáha odvrátiť možnosť špekulatívnych úrokov. Opatrenia menovej rady v Estónsku a Litve tiež podporujú stabilitu ich výmenných kurzov voči euru.

4.1.3 Krajiny by sa mohli dostať do ťažkostí pri pokuse o splnenie cieľa nízkej inflácie, nakoľko ich ekonomiky rýchle expandujú. Pred pristúpením prekračovala inflácia v nových členských štátoch infláciu v EÚ-15. Prispôsobenie sa rýchlo rastúcich ekonomík nízkej inflácii ide ruka v ruku s fázou rýchlejšieho rastu v týchto krajinách. Okrem toho, obdobia rýchlejšieho nárastu produktivity majú tendenciu byť sprevádzané aj rýchlejším rastom cien. Na druhej strane, nadmerná inflácia hospodársky rast brzdí.

4.1.3.1 Ak aj inflácia momentálne dosahuje rozumné hodnoty, nemusí byť rovnaká v čase, keď vypršia prechodné obdobia stanovené v prístupovej zmluve. V tom momente môže dôjsť k prudkému nárastu inflácie, keďže bude zrušené dočasné povolenie zachovať nulové hodnoty DPH alebo práva na znížené sadzby priamych odvodov (akcízy), či zvýhodňujúce ustanovenia jednotlivých štátov.

4.1.4 Ekonomika malých krajín je prepojená s globálnou ekonomikou užšie než ekonomika väčších krajín. Je pre ne omnoho ťažšie než pre ekonomiku veľkých štátov poskytovať dočasný stimul pre ekonomiku zvyšovaním vládnej pôžičky alebo rozširovaním rozpočtového deficitu, ako sa to dá vidieť mnohokrát pred voľbami. V malej krajine sú verejné financie obvykle transparentnejšie a jednoduchšie sa riadia. Preto je logické očakávať, že najmenšie z nových členských štátov budú prvými, ktoré vstúpia do eurozóny. V Estónsku dokonca existuje zákonné ustanovenie o vyrovnanosti vládneho rozpočtu.

4.1.5 Problémy by tiež mohli vzniknúť, ak sa krajiny pokúsia o splnenie maastrichtských kritérií veľmi rýchlo. Skôr než sa stanú súčasťou eurozóny by mala byť ich mena stabilná voči euru bez toho, aby došlo k úprave parity. Okrem problémov uvedených v bode 4.1.2 existuje riziko, že štáty, ktoré majú príliš naponáhlo do tohoto mechanizmu vstúpia s nadhodnoteným alebo podhodnoteným kurzom. Tieto štáty riskujú oslabenie dynamiky ich hospodárstva a podmienok pre rast, pretože prípadné nadhodnotenie meny by uškodilo ich konkurencieschopnosti na svetových trhoch a prípadné podhodnotenie by vytvorilo inflačné tlaky. V jednom i druhom prípade by bol výsledkom tlak na platy, čo by vyhrotilo problém delokalizácií a oslabilo vnútorný dopyt, ktorý je v mnohých prípadoch hnacou silou rastu. Bolo by preto vhodné obozretne stanoviť vstupnú paritu do systému európskej výmeny MCE-2 (*Mécanisme de Change Européen*). Členské štáty eurozóny budú ale v každom prípade musieť venovať väčšiu pozornosť vlastnej konkurencieschopnosti aj pokiaľ bude výmenný kurz v dobe pristúpenia do eurozóny na primeranej úrovni.

4.1.6 S rozšírením sú členské štáty mimo eurozónu, dočasne, v miernej väčšine, hoci pri vážení HDP eurozóna zahŕňa ďaleko najväčšiu časť EÚ. Ako nové krajiny vstúpia do eurozóny v nadchádzajúcich rokoch, zlepšia sa podmienky pre posilnenie medzinárodného postavenia eura.

## 4.2 Pakt stability a rastu

4.2.1 Pokiaľ ide o trvalú udržateľnosť verejných financií, situácia je primerane dobrá vo väčšine nových členských štátov. Len v niekoľkých z nich prekračuje všeobecný vládny dlh 60 % HDP. Nepochybne však existuje riziko, že pomer dlhu sa v niekoľkých z nich bude zvyšovať kvôli rozpočtovým deficitom. Zároveň však treba pripomenúť, že úroveň zahraničného dlhu nie je v nových členských krajinách v porovnaní s EÚ-15 vôbec hrozivá. Navyše všetky členské štáty pri rôznych príležitostiach deklarovali za svoje ciele ciele z Lisabonu a zdravú rozpočtovú politiku.

4.2.2 Pakt stability a rastu je už dlhší čas podrobený tvrdej kritike. Výbor vypracoval celý rad stanovísk k paktu stability<sup>(2)</sup>. Napriek jeho nedostatkom sa však zdá, že prispel k udržiavaniu rozpočtovej disciplíny. Aj efektívnejšie monitorovanie a transparentnosť procedúry nadmerného rozpočtového schodku pomohli posilneniu rozpočtovej disciplíny. Nové členské krajiny nevyhnutne potrebujú jasnú víziu o budúcej podobe paktu stability a rastu na tvorbu strednodobej hospodárskej politiky.

4.2.3 Nepresnosti a opomenutia v rozpočtových údajoch a predpovediach členských štátov o rozpočtových výdavkoch vedú k problémom pri kontrole. Komisia a rôzne výbory pracovali na vytvorení spoločných kritérií kontroly z viacerých strán a politickej koordinácie. Avšak metódy a procedúry nemôžu byť vylepšené, ak nie sú štatistické údaje úplne spoľahlivé. V niektorých nových členských štátoch ako aj v niektorých štátoch EÚ-15 existuje dostatočný priestor na zlepšovanie, pokiaľ ide o štatistické údaje, a to aj napriek pokroku dosiahnutému v nedávnych rokoch.

4.2.4 Často sa ozýva názor, že interpretácia paktu stability a rastu, ktorý je založený na Maastrichtskej zmluve, by sa mala zmeniť. Mnoho momentálne uplatňovaných pravidiel a procedúr by sa malo v Únii s 25 členskými štátmi zvoľniť. Zaoberanie s programami a stanoviskami Komisie a členských štátov je stále viac formalitou, pričom neformálna koordinácia medzi členskými štátmi zohráva čoraz väčšiu rolu. Dôveryhodnosť spoločnej meny však nesmie byť narušená.

4.2.5 Kontrola hospodárskej politiky a udržiavanie stability verejných financií nebude v nových členských štátoch jednoduché. Zmenšené úsilie sa prejavuje najmä ak krajiny nemajú adekvátnu politickú stabilitu. Nové členské štáty síce uskutočnili základné reformy nevyhnutné pre vytvorenie trhovej ekonomiky, ale časť z nich čelí ťažkým voľbám, nakoľko potreba štrukturálnych reforiem obvykle zahŕňa vysoké verejné výdavky. Vyčleňovanie verejných prostriedkov bude pre ne pravdepodobne ešte chúlостivejšou otázkou než v EÚ-15.

4.2.6 Istý stupeň reformy je pre dlhodobú efektívnosť paktu stabilitu potrebný. Reforma sa musí snažiť o posilnenie snahy všetkých členských štátov o dosiahnutie spoločných cieľov, bez kompromitovania dôveryhodnosti ich snahy o dosiahnutie a udržanie stability verejných financií, rozpočtovej disciplíny, trvalej udržateľnosti a koordinácii hospodárskej politiky.

<sup>(2)</sup> Pozri posledné stanovisko EHSV na túto tému: *Rozpočtová politika a investície*, Ú. v. EÚ C 110/19, 30.4.2004, s. 111 – 115.

#### 4.3 Rozdiely v hospodárskej prosperite a miere zamestnanosti <sup>(3)</sup>

4.3.1 S rozšírením EÚ HDP vzrástol len o 5 % pri trhových cenách a len o 10 %, keď bol upravený na paritu kúpnej sily, dokonca aj keď celkový počet obyvateľov EÚ vzrástol takmer o 20 %. Jedna vec, ktorú majú nové členské štáty spoločnú, je skutočnosť, že sú v priemere chudobnejšie než EÚ-15. HDP na hlavu (prepočítané na kúpnu silu) je v nových členských štátoch len polovica HDP na hlavu v EÚ-15. Ale ako v EÚ-15, tak aj medzi novými členskými štátmi existujú výrazné rozdiely: Cyprus, Slovinsko a Malta sú najbohatšími krajinami, zatiaľ čo Poľsko a pobaltské štáty (Estónsko, Lotyšsko a Litva) sú najchudobnejšie. V porovnaní HDP na hlavu v PKS sú dokonca Slovinsko a Cyprus na úrovni Grécka a Malta či Česká republika na úrovni Portugalska.

4.3.2 Podľa Eurostatu žije 13 % obyvateľov nových členských štátov pod hranicou relatívnej chudoby, pre porovnanie: v EÚ-15 je to 15 %. Hranica chudoby je definovaná ako pomer disponibilného majetku osoby alebo domácnosti voči národnému priemernému príjmu. Prah chudoby je 60 % národného priemerného príjmu. Nemali by sme sa však nechať pomýliť blízkymi percentuálnymi hodnotami, čo sa týka rozsahu sociálnej problematiky, pretože tak ako je uvedené vyššie, HDP na hlavu nových členských štátov vyjadrený v parite kúpnej sily predstavuje polovicu HDP EÚ-15.

4.3.3 Rozdelenie príjmu v nových členských štátoch sa takmer vôbec nelíši od modelu v EÚ-15. Česká republika, Maďarsko a Slovinsko sa chvália najnižšími rozdielmi v príjmoch, ktoré sú na úrovni severských krajín. Miera chudoby je najvyššia v Estónsku, Litve a Lotyšsku, kde model rozdelenia príjmov zodpovedá hlavne väčším rozdielom v príjmoch typickým pre Írsko a Spojené kráľovstvo. Najvyššia miera chudoby v EÚ-15 bola zistená v Írsku a južných stredomorských krajinách. Nedostatok takéhoto porovnania medzi krajinami je, že nezohľadňuje regionálne rozdiely, ktoré môžu byť výrazné.

4.3.4 Nové členské štáty majú v porovnaní so 64 % v EÚ-15 priemernú zamestnanosť okolo 56 %. Kľúčovou je v tejto súvislosti otázka, či budú schopné zvyšovať produktivitu a zamestnanosť súčasne. Zdá sa, že väčšina nových členských štátov uprednostňuje rast produktivity, čo zvyšuje ich konkurenčnú schopnosť a tým aj celej EÚ. Vhodným riešením v tomto ohľade zostáva Lisabonská stratégia, hoci aj tu je priestor na vylepšovanie.

<sup>(3)</sup> Výbor by však rád upozornil na to, že pokiaľ si chceme vytvoriť reálnu predstavu o otázke životnej úrovne, bolo by vhodnejšie pridržať sa pojmu „čistý použiteľný príjem domácnosti“. Štatistické údaje sú bohužiaľ v tomto smere nekompletné. EHSV využíva túto príležitosť a znova požaduje, aby sa posilnil štatistický aparát EÚ ako aj spolupráca medzi národnými inštitúciami povolanými v tejto oblasti a EUROSTATom.

4.3.5 V aktualizovaných všeobecných smerniciach hospodárskej politiky (7. 4. 2004) Komisia poznamenáva, že je potrebné venovať väčšiu pozornosť nízkej zamestnanosti mladých a starších pracovníkov v nových členských krajinách. Okrem toho je potrebné podniknúť ďalšie kroky na zlepšenie sociálneho zabezpečenia a odbornej kvalifikácie pracovníkov. Výbor tieto body považuje za kľúčové. Sú takisto dôležitými cieľmi v EÚ-15.

4.3.6 V oblasti zamestnanosti žien a starších pracovníkov sú veľké rozdiely medzi jednotlivými novými členskými krajinami. Zamestnanosť žien je vyššia ako priemer EÚ-15 v Českej republike, Estónsku, na Cypre, v Lotyšsku, Litve a Slovinsku, podstatne nižšia však v Poľsku a hlavne na Malte. Zamestnanosť starších pracovníkov je vyššia ako priemer v EÚ-15 v Českej republike, Estónsku, na Cypre, v Lotyšsku a Litve, ale citelne nižšia v ostatných nových členských štátoch. Nezamestnanosť žien bola v roku 2003 v nových členských štátoch okrem Estónska a Maďarska mierne vyššia ako nezamestnanosť mužov. Tento rozdiel je obzvlášť veľký na Malte a v Českej republike.

4.3.7 Nezamestnanosť v rokoch 2000 – 2003 v niekoľkých nových členských štátoch poklesla. Výrazný pokles bol zaznamenaný v pobaltských krajinách, kde nezamestnanosť poklesla o zhruba tri desatiny percenta. V Slovinsku a Maďarsku sa situácia v zamestnanosti začala zlepšovať už v polovici 90-tych rokov. Údaje o zamestnanosti a nezamestnanosti sú v štatistickej prílohe tohto stanoviska.

4.3.8 Veková štruktúra populácie a stav systémov sociálnej ochrany má hlavný dopad na rozdelenie národného príjmu. Medzi vyšším vekom a nízkym príjmom je v nových členských štátoch silná korelácia. Ľudia starší ako 65 rokov majú nadmerné zastúpenie v skupine s najnižším príjmom na Cypre, v Českej republike, na Slovensku, v Slovinsku a Litve. Riziko chudoby je najvyššie u veľkých rodín, rodín s jedným rodičom, ako aj vo vekovej skupine 16 – 24 ročných.

4.3.9 Celková úroveň dosiahnutého vzdelania je v nových členských štátoch vyššia ako v EÚ-15. Asi 89 % všetkých 25 – 64-ročných má ukončené vyššie stredné vzdelanie, v porovnaní so 65 % v EÚ-15, vyššie percentá sú v Českej republike, Estónsku a na Slovensku. Pokiaľ ide o EÚ-15, len v Nemecku, Spojenom kráľovstve a Švédsku sú zodpovedajúce percentá vyššie ako 80 %. V spojení s priaznivými nákladmi práce je vysoká úroveň vzdelania faktorom, ktorý zvyšuje investičnú atraktivitu nových členských krajín.

4.3.10 V priemere je hospodársky rast v nových členských štátoch vyšší ako v EÚ-15. Z toho však automaticky nevyplýva, že priepasť v príjmoch sa rýchlo uzavrie v dôsledku európskej integrácie. Za súčasnej rýchlosti to potvrdávajú desaťročia. Podľa veľmi hrubého výpočtu Cyprus a Malta by mohli byť prvými, ktoré dosiahnu priemerný životný štandard EÚ-15; aj tak im to však potrvá dobrých 20 rokov. Existuje mnoho faktorov, ktoré môžu pomôcť uzavrieť priepasť v príjmoch rýchlejšie; štrukturálne fondy EÚ sú jedným z príkladov. Ekonomické údaje o všetkých členských štátoch EÚ sú uvedené v tabuľkách v prílohe tohto stanoviska.

#### 4.4 Konkurencieschopnosť a produktivita

4.4.1 Celkové náklady práce v nových členských štátoch sú v priemere výrazne nižšie ako v EÚ-15. Okrem toho sú pracovné trhy v nových členských štátoch považované za veľmi pružné. Mnoho výrobných podnikov, a v istom rozsahu aj poskytovatelia služieb, sa preto presídlilo do nových členských štátoch. Často sa pritom necháva bez povšimnutia skutočnosť, že úroveň produktivity v týchto krajinách je tiež výrazne nižšia ako v EÚ-15. V roku 2003 produktivita na zamestnanú osobu (upravená na kúpnu silu) v nových členských štátoch bola len 54 % produktivity na zamestnanú osobu v EÚ-15.

4.4.2 Hoci mnoho nových členských štátov zdedilo veľké verejné sektory spred roku 1990 a ich legislatíva bola často ťažkopádna, dosiahli dobrý pokrok pri reforme verejných sektorov, a ich výdavky v tejto oblasti sú v súčasnosti porovnateľné s EÚ-15.

4.4.3 Zlepšovanie produktivity a konkurencieschopnosti si vyžiada investície do vzdelávania, odbornej prípravy, výskumu a organizácie práce. Taktiež je potrebné podporiť podnikanie a odstraňovať administratívne bremená v podnikaní, hlavne s ohľadom na zakladanie malých podnikov a ich fungovanie. Konkurencieschopnosť a produktivita sa tiež zlepšia, keď neefektívne a neziskové spoločnosti opustia trh, pretože takto uvoľnené zdroje budú presunuté na produktívnejšie využitie. Reštrukturalizácia takéhoto druhu si však vyžiada preškolenie tých, ktorí budú týmto opatrením postihnutí<sup>(4)</sup>.

4.4.4 Nové členské štáty sa už tešia výhodám pružných trhov. Je pomerne jednoduché presúvať kapitál, techniku a dokonca pracovnú silu z jednej krajiny do inej. Štrukturálna pružnosť umožňuje jednoduchý presun pracovných miest kamkoľvek. Z dlhodobého hľadiska budú musieť byť národy

a regióny využívať ako jednu z výhod v konkurenčnom boji aj infraštruktúru, vrátane IKT a výskumnej kapacity. Investovanie do výskumu a vývoja ako podiel HDP je v priemere 2 % v EÚ-15, v nových členských štátoch je to, pre porovnanie, len s 1 %.

4.4.5 Dosiahnutie súčasnej úrovne produktivity v EÚ-15 nebude z dlhodobého hľadiska pre nové členské štáty postačujúce. Ako v EÚ-15, existuje mimoriadna potreba investovať do vedomostí. Spomalenie rastu produktivity v EÚ sa dá vysvetliť nízkymi úrovňami investícií a prenájmu technológií. Je nutné omnoho viac investovať do IKT, výskumu a vývoja a do vzdelávania a odbornej prípravy v celej EÚ. Hlavne pre nové členské štáty ide o obrovskú výzvu, ale aj obrovskú príležitosť.

4.4.7 Zlepšovanie konkurencieschopnosti si často vyžaduje štrukturálnu zmenu v rôznych sektoroch ekonomiky. Hlavne v nových členských štátoch existuje priestor na zlepšovanie hospodárskej konkurencieschopnosti prostredníctvom štrukturálnych reforiem v poľnohospodárstve a ťažkom priemysle.

#### 4.5 Trvalo udržateľný environmentálny rozvoj

4.5.1 Kľúčovým prvkom stratégie VSHP je posilňovanie trvalo udržateľného rozvoja. Okrem hospodárskej a sociálnej stability je dôležité pre nové členské štáty zabezpečiť trvalo udržateľný environmentálny rozvoj. Efektívne riadenie prírodných zdrojov a udržiavanie vysokej úrovne kvality životného prostredia sú podstatné prvky, ktoré sú z dlhodobého hľadiska aj ekonomicky výhodné.

4.5.2 Pre nové členské štáty je dôležité zlepšiť efektívnosť používania energie. Podľa Eurostatu, priemerný ukazovateľ energetickej intenzity (spotreba energie vo vzťahu k HDP v PKS) pre EÚ-15 v rokoch 2000 – 2002 bol 173, pre nové členské štáty dosahoval hodnotu 258. U nových členských štátov existuje priestor na zlepšovanie v oblasti efektívneho používania energie, čo je dôležitým komponentom trvalo udržateľného rozvoja.

4.5.3 Hoci nové členské štáty už dosiahli istý pokrok, naďalej sú potrebné hlavné investície zamerané predovšetkým na zlepšenie efektívnosti výroby a využívania energie v sektore dopravy. Hlavne dotácie pre využívanie energie by mali byť znižované, aby sa znížilo poškodenie životného prostredia. Výbor schvaľuje odporúčanie Komisie zredukovať dotácie, ktoré mali negatívny dopad na životné prostredie, a ktoré sú škodlivé pre trvalo udržateľný rozvoj.

<sup>(4)</sup> Konkurencieschopnosť európskych podnikov, stanovisko EHSV, Ú. v. EÚ C 120 z 20.5.2005, prijaté 27. októbra 2004.

4.5.4 V roku 2003 bola zavedená smernica o elektrickej energii z obnoviteľných zdrojov. Komisia vo svojom oznámení o VSHP uvádza, že v oblasti výroby „zelenej“ elektrickej energie sa dosiahol len veľmi malý pokrok. Výnimku tu tvoria len Nemecko, Španielsko a Dánsko, kde boli dosiahnuté dobré výsledky vďaka využívaniu veternej energie.

4.5.5 Potrvá roky, než nové členské štáty dosiahnu tú istú úroveň efektívnosti používania energie a výroby ako EÚ-15. Ale rozsah výzvy, ktorú predstavuje tento cieľ, by nemal zmenšiť snahy týchto krajín zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj. Časť opatrení prijatých za týmto účelom musí smerovať k zvyšovaniu povedomia verejnosti o dôležitosti trvalo udržateľného rozvoja.

## 5. Závbery

5.1 V posledných rokoch členským štátom EÚ-15 chýbal istý druh dynamiky rastu typický pre mnoho nových členských štátov. Hospodársky rast sa bude pravdepodobne naďalej zvyšovať v nových členských štátoch, aspoň v strednodobom horizonte. Rast môže byť posilnený aj podporou zo štrukturálnych fondov. Rozšírenie má však aj pozitívny dopad na rast v krajinách EÚ-15.

5.2 Nie je evidentné, že sa priepasti v životných štandardoch medzi EÚ-15 a novými členskými štátmi rýchlo uzavru. Politická integrácia nie vždy znamená zredukovanie rozdielov úrovni príjmu a životných štandardov. Nemecké zjednotenie je príkladom, keď regionálne hospodárske rozdiely miznú pomaly. Ani obrovské sumy peňazí a inštitucionálna integrácia nemali skutočný vplyv na túto situáciu.

5.3 Rozšírenie ďalej umožní obchod a investície, a po prechodných obdobiach aj pohyb pracovnej sily medzi novými členskými štátmi a EÚ-15. Hospodárske prostredie v nových členských štátoch sa tak stane transparentnejším a tiež zjednoduší spoločnostiam, ktoré uvažujú o investovaní v nich, prijímanie hospodárskych rozhodnutí. Dôležité rozdiely tiež zostanú medzi krajinami v oblastiach, kde nemá EÚ žiadnu jurisdikciu. Napríklad, kompetencia EÚ v daňových otázkach je v súčasnosti obmedzená hlavne na minimálnu mieru DPH a určité princípy, ktoré riadia zdaňovanie podnikov.

5.4 Opatrenia prechodného obdobia sa hlavne týkajú voľného pohybu pracovnej sily medzi krajinami. Môžu obmedzovať pohyb pracovnej sily v niektorých prípadoch až sedem rokov. V mnohých krajinách EÚ-15 obyvateľstvo starne rýchlo a tieto krajiny potrebujú novú pracovnú silu, napriek prítomnosti značnej štrukturálnej nezamestnanosti. Prechodné obdobia môžu brániť štrukturálnym reformám v nových člen-

ských štátoch a brzdiť hospodársky rast v EÚ-15 a nových členských štátoch.

5.5 Existuje obrovské množstvo dôkazov od spoločností, ktoré zvažujú investovanie v nových členských štátoch, že tieto krajiny trpia viac ako EÚ-15 problémami prechodnej ekonomiky, ktoré nemôžu byť odstránené len samotnou legislatívou. Často sú tieto problémy spojené s korupciou. Korupcia ale nie je neznáma ani v EÚ-15.

5.6 Avšak eliminácia praktík, ktoré sa zakorenili v spoločnosti počas posledných desaťročí, je pomalým procesom. Ale aj tu členstvo v EÚ prinieslo zvýšený tlak na zlepšovanie. Ak sa má potenciál existujúci v nových členských štátoch využívať efektívne, musí existovať prísny súlad so spoločnými pravidlami EÚ. To sa vzťahuje hlavne na pravidlá vnútorného trhu, ale je rovnako dôležité, aby boli ostatné pravidlá ovplyvňujúce hospodársku súťaž, ako napríklad environmentálna legislatíva, implementované rovnomerne vo všetkých krajinách EÚ.

5.7 V nových členských štátoch je výhodný pomer mzdových nákladov a vzdelanostnej úrovne pracovnej sily. Zdaňovanie je tiež jedným z faktorov, ktorý ovplyvňuje podnikateľské investície v nových členských štátoch. Charakter podnikania spoločnosti určuje presne, ktoré faktory sú pre investície rozhodujúce.

5.8 Súťaž o najnižšie daňové sadzby („race to the bottom“) v sebe skrýva nebezpečenstvá. Existuje tu možnosť, že verejným inštitúciám budú chýbať prostriedky na financovanie investícií do infraštruktúry a sociálneho systému, ktoré sú potrebné pre proces ekonomického približovania sa EÚ-15. Tým vzniká aj nebezpečenstvo, že sa daňové zaťaženie presunie na porovnateľne imobilný faktor práce, čo by so sebou prinieslo negatívny dopad na situáciu v oblasti zamestnanosti.

5.9 Priame investície alebo presídlenie všetkých operácií spoločnosti do nových členských štátov je jednoduchšie pre spoločnosti, ktoré už majú rozsiahle podnikateľské operácie v týchto krajinách, alebo tie, ktorých konkurenčná výhoda spočíva hlavne na nízkych relatívnych mzdových nákladoch v porovnaní so vzdelanostnou úrovňou. Je jasné, že táto výhoda bude naďalej priťahovať výrobnú činnosť do týchto krajín zovšadiaľ, vrátane EÚ-15. Na druhej strane však v mnohých prípadoch aj obchody a výrobné aktivity spoločností z EÚ-15 v nových členských štátoch podporujú zvyšovanie hospodárskej aktivity v EÚ-15. Príkladom takéhoto posilňovania hospodárskej aktivity je zvyšujúci sa objem medzipriemyselného obchodu medzi EÚ-15 a novými členskými štátmi.



5.10 Hospodárske priblíženie sa nových členských štátov a EÚ-15 dosiahlo relatívne dobrý pokrok a vytýčeným trendom je pokračovať, hoci budúcnosť obklopujú neistoty. Podľa najpravdepodobnejšieho scenára sa relatívna výhoda nových členských štátov voči EÚ-15, pokiaľ ide o nízke mzdy a ceny, zmenší, ale istý čas potrvá kvôli nízkej štartovacej úrovni.

5.11 Demografické trendy sú jednou z hlavných výziev EÚ, nakoľko odchody z trhu práce sa oproti súčasnej úrovni v budúcnosti výrazne zvýšia. Bolo by vhodné aktívnym spôsobom a špecifickými prostriedkami podporovať zotrvávanie starších pracovníkov v pracovnom procese. Na dosiahnutie dlhodobého zabezpečenia konkurencieschopnosti sú takisto potrebné opatrenia na zvýšenie pôrodnosti a mobilizáciu všetkých zdrojov pracovnej sily Únie. To sa dá uskutočniť len prostredníctvom snahy o väčšie zrovnoprávnenie mužov a žien a lepšieho zladenia rodinného a pracovného života. Zároveň je potrebné zredukovať vylúčenie a chudobu, čo by sa premietlo na zlepšení sociálnej súdržnosti.

5.12 V niektorých nových členských štátoch je organizácia sociálnych partnerov dosť slabá a fragmentovaná. Medzi organizáciami existujú obrovské rozdiely, pokiaľ ide o reprezentatívnosť. Spoločný je pre väčšinu z nich nedostatok

adekvátnych hospodárskych zdrojov. To isté sa vzťahuje na mimovládne organizácie. Tieto organizácie budú musieť vytvoriť svoje vlastné aktivity, aby mohol existovať úspešný dialóg medzi rôznymi stranami a všetky môžu zároveň pomáhať pri vytváraní podmienok vedúcich k hospodárskemu rastu. Sociálny konsenzus je neodmysliteľnou zložkou silnej a solidárnej európskej štruktúry.

5.13 Komisia by mala okrem toho dôkladne preskúmať medzinárodné neistoty, ktoré ohrozujú hospodársky rast a konkurencieschopnosť EÚ, ako napríklad dopady vývoja cien ropy a štrukturálneho rozpočtu a deficitov bežného účtu v USA.

5.14 Všetky členské štáty musia pokračovať v práci na dokončení vnútorného trhu, efektívnejšej implementácii lisabonských reforiem a zlepšenom hospodárskom riadení. Bez týchto reforiem existuje riziko poklesu hospodárskeho rastu a prosperity v celej EÚ.

5.15 Hoci súčasné stanovisko zväčša zaobchádza s novými členskými štátmi a EÚ-15 ako s oddelenými celkami, dá sa to realizovať len na veľmi všeobecnej úrovni. Každá krajina má svoje vlastné špecifické problémy a potreby.

V Bruseli 10. marca 2005

Predsedníčka  
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru  
Anne-Marie SIGMUND